

A KÖNYVTÁRAK ÉS AZ ÁLTALÁNOS GAZDASÁGI VÁLSÁG

A Libraries and the current economic crisis c. írás alapján (Libr.Ass.Rec. 81.vol. 1979. 9.no. 425–436.p.) ZOLTÁN IMRE tömörítvénye.

A költségvetési kiadások tervezett csökkentése az Egyesült Királyságban, érzékenyen érinti a közszolgáltatások, ezen belül a könyvtári szolgáltatások széles körét.

A költségvetés csökkentésére irányuló indítvány a könyvtárügyet három oldalról is veszélyezteti, ezek:

- a szabályozott felügyelet és felelősség megszüntetése;
- a könyvtár-használati díj bevezetése;
- a szolgáltatás színvonalának csökkenése.

A 24 000 aktív könyvtárost tömörítő Könyvtáros Egyesület a kialakult súlyos helyzetben, több szempontból vizsgálva a problémát, világosan feltárta, hogy a szóbanforgó takarékosági javaslat mechanikus végrehajtása a könyvtáraknál jövátelhetetlen következményekkel járna.

A szabályozott felügyelet és felelősség megszüntetése

A Könyvtáros Egyesület a nemzeti javak hatáson védelméhez az állami, törvényes felügyeletet szükségesnek és továbbra is fenntartandónak ítéli.

A szabályozások sora hozott rendet a könyvtárak világába; a Robert jelentés (Roberts report 1959) az alapelveket fogalmazta újra, a Közkönyvtárak és Múzeumok Törvénye (Public Libraries and Museums Act 1964) az előbbi jelentésre épült, s végül ezeket egészítette ki az Önkormányzati Törvény (Local Government Act 1972).

A hivatkozott szabályozások a miniszter hatáskörébe utalják a könyvtárügy főfelügyeletét, az önkormányzatok útján a helyi könyvtári szolgálat támogatását, fejlesztését, s általában a törvényesség betartását.

A könyvtári törvények jelentik a biztos bázist mind az országos mind a helyi hálózat egészséges működéséhez, fejlődéséhez. E szabályozások alapján emelkedhettek a könyvtári szolgáltatások arra a magas színvonalra, amely hazai és nemzetközi elismerést vívott ki magának. A jogszabályokon alapuló felügyelet kellő védeltséget nyújt és biztosítékot is jelent, hogy az Önkormányzati Hatóságok (Local Authorities) se sérthessék meg a törvényes alapelveket.

Az elért eredmények biztosítása és az előrehaladás megalapozása érdekében az Egyesület a jelen helyzetben nyomatékosan javasolja, hogy egyrészt az Önkormányzati Szövetségek (Authority Associations) vizsgálják felül nézeteiket, másrészt a Kormány utasítson vissza minden próbálkozást, amely a szabályozott felügyelet és felelősség eltörlésére irányul.

Könyvtárhasználati díj bevezetése

Az Egyesült Királyságban már 130 évvel ezelőtt, 1850-ben az első Közkönyvtári Törvény (Public Libraries Act) szilárd alapelvként rögzítette a könyvtárak ingyenes használatát. Az elvet azóta minden könyvtári jelentésben megerősítették, sőt a könyvtárak szabad használata az „Unesco Public Library Manifesto”-ba is bekerült, kimondván: „A közkönyvtárakat a költségvetésből kell fenntartani, s szolgáltatásai mindenki számára ingyenesek.”

Az angol könyvtárak kapui nyitva voltak mindig mindenki előtt, tekintet nélkül fajra, bőrszínre, nemzetiségre, nemre, vallásra, nyelvre, beosztásra, vagy műveltségre. A költségtérítés bevezetése – hangsúlyozza az egyesület – a könyvtárügy jövátelhetetlen károsodásával járna, s az intézkedés szenvedő alanya maga az olvasó, következésképpen a társadalom kulturális fejlődése volna.

Az angol könyvtárközi együttműködés valamennyi könyvtárat – tehát nemcsak a közkönyvtárakat – magába foglalja. A térítések bevezetése az egész rendszert megingatná, hiszen a díjat szedő könyvtár vonakodnék kölcsönözni a díjat nem szedő könyvtárnak, s a körülményes bürokratikus procedúrák akadályoznák az ügyintézt.

Álljon itt még néhány érv, amely az ingyenes hozzáférhetőség elvét támasztja alá:

- a könyvtár a tájékozódáshoz, a tudáshoz, az egyéni kezdeményezéshez nyit kaput, – e nélkül a civilizált és demokratikus társadalom nem maradhat fenn;
- a könyvtár végigvezet, végigkísér egy életen át a nevelésben, az önképzésben, a műveltségre serkentésben, a tanulatlanság felszámolásában, – ezáltal meghatározó szerepet tölt be a jövő társadalmának formálásában;
- a könyvtár a helyi ipar, kereskedelem számára adott információkkal segítséget nyújt a brit gazdaság újjáélesztéséhez.

Az ingyenesség hagyományos elvének feladása esetén a könyvtár rohamos hanyatlásával számolhatunk. Így egyebek között:

- elvesztené integráló szerepét, amelyet a nevelés, a szórakozás, a kultúrellet gyűjtőpontjaként betölt;
- mindinkább függne a bevételektől, ez befolyásolná a gyarapítást, – a színvonal lesüllyedne;
- valójában fékezne, sőt büntetné az intellektuális érdeklődést;
- helyrehozhatatlanul aláásná a könyvtárközi együttműködés komplex hálózatát.

Meggondolandó az is, hogy előreláthatólag nem is lehetne egységes térítési díjakkal számolni, hiszen bizonyára mentesíteni kellene a gyermekeket, az öregeket, a diákokat és a felnőtt továbbtanulókat. Ugyanakkor megnőnének az adminisztrációs személyzet

költségei, s ezek levonása után a tiszta bevétel jelentéktelenné válna. Várható volna továbbá az olvasók átvándorlása a közkönyvtárakból az ingyenesekbe, pl. egyetemiekbe, kollégiumiakba, mindaddig míg, a megrohanás miatt, ez utóbbiak is nem kényszerülnének a térítések bevezetésére.

Az egyesület mindezen indokok alapján a leghatározottabban tiltakozik a költségvetési takarékoság ilyen téves értelmezése ellen, mivel az aláásná az egész nemzet kultúráját megalapozó könyvtárügyet, s ezáltal nemcsak a ma, de a jövő tragédiájához is vezetne.

A szolgáltatás színvonalának csökkenése

A költségvetési megszorítások elkerülhetetlenül a könyvtári szolgáltatások színvonalának csökkentésére kényszerítenek. Mivel a könyvtárak az utóbbi 4–5 év során már végrehajtották a lehetséges megtakarításokat, az anyagi ellátás minden további szűkítése most már az alapvető szolgáltatásokba vág. Jelentheti ez a még kisebb könyvbeszerzési alapot, a még rövidebb nyitvatartást, az üresedő helyek befagyasztását, a törzsszemélyzet aszптását, fiókkönyvtárak bezárását stb. — azaz a színvonal mértéktelen süllyedését.

Közben a közkönyvtárak szolgáltatásai iránti kereslet fokozódik. Míg 1974/75-ben 520 millió, 1977/78-ban már 567 millió volt a kölcsönzések száma, — ami évi 11,6 kölcsönzést jelent olvasónként —, s az 1978/79 év megfelelő adata újabb rekordot ígér.

Az országgyűlési választás éppen nem a könyvtári szolgáltatások korlátozására szavazott, hiszen az egyidejű közvéleménykutatás adatai szerint a lakosság 84%-a fontosság tekintetében a könyvtárügyet az egyéb közszolgáltatások elé helyezte. Egyébként az országban évenként és fejenként csak 3,60 font költség jut a közkönyvtárakra, azaz mintegy 6 penny hetenként, ami a család napilap kiadásának legfeljebb töredéke.

Ez idő szerint az önkormányzati szervek költségvetésében a helyi könyvtárak mindössze az összkiadás 1,5%-ával szerepelnek. Az Egyesület, amikor tudomásul veszi, hogy a jelenlegi gazdasági helyzetben részt kell vállalnia az országos pénzügyi korlátozásokból, kifogásolja, hogy az önkormányzati szervek a könyvtárakat aránytalanul terhelhessék meg. A pénzügyminiszter ugyanis 3%-os általános költségvetési csökkentést jelentett be az 1979-es évre, majd 5%-ost az 1980/81-re, avval, hogy a helyi elosztást az önkormányzatokra bízzák. Igen sok önkormányzat viszont, aránytalanul, 7,5–10%-os csökkentést szándékozik a könyvtárakra kiróni.

Ekkora érvágások következményei beláthatatlanok. Elég csak arra rámutatnunk, hogy 5% csökkentés 1500 könyvtárost jelent, méghozzá nem is az adminisztrációs létszámot, amelyet már korábban leaszптottak. Épp ellenkezőleg, nem megszorításokat hanem támogatást kellene adni az iskolai, a felsőoktatási intézmények könyvtárainak, hiszen ezek a jövő generáció műveltségének bázisai. Súlyossá vált a helyzet a British Library-nál, amely 1973 óta főszerepet tölt be a nyilvános, az iskolai, a felsőoktatási és a szakkönyvtárak hálózatában, ugyanis a költségvetési csökkentés a folyamatban lévő s valamennyi könyvtár munkáját segítő bibliográfiai számítógépes rendszernek kifejlesztését fagyasztja be.

A Kormány indoklása szerint az így nyert költségvetési megtakarításokat az ipari és kereskedelmi beruházásokra kell fordítani. Az Egyesület rámutat arra, hogy Anglia gazdasági lemaradása külföldi versenytársaival szemben nagyrészt arra is visszavezethető, hogy elmulasztották a múltban mind az ipari beruházásokhoz, mind a helyi és országos kormányzati szervek döntéseihöz a szakkönyvtári és tájékoztatási szolgálatok kiépítését.

Összefoglalás

A fentieket alátámasztó dokumentumokat a Könyvtáros Egyesület a Kormányhoz felterjesztette, s bízik abban, hogy a felhozott érvek alapján, a könyvtári törvények szellemében és az összklakosság érdekében, a költségvetési csökkentés ésszerű végrehajtásával a könyvtárügy a szükséges kedvezményt megkapja.

AZ INTERINFORMKULTURA létrehozását elősegítő értekezletüket másodszor tartották meg a KGST-tagországok szakértői 1979 novemberében. A moszkvai értekezleten a bolgár, csehszlovák, kubai, lengyel, NDK-beli, szovjet és vietnami delegáció mellett magyar részről a Népművelési Intézet és az Országos Széchényi Könyvtár képviselői vettek részt. A tanácskozás során a résztvevők a kölcsönös tájékoztatás, egymás tevékenységének jobb megismerése érdekében úgy döntöttek, hogy az 1980-ra tervezett tájékoztatási kiadványaik jegyzékét, illetve a kulturális-művészeti tájékoztatás automatizálásáról szóló beszámolót az illetékes intézmények megküldik a Lenin Könyvtár Kulturális és Művészeti Információs Központjának. A központ az összesített információkat eljuttatja valamennyi érdekelt félnek. A további együttműködés érdekében megállapodás született közösen kiadandó tájékoztatási kiadványok előkészítéséről, valamint az NTMIR „Rubrikátor” vonatkozó fejezeteinek az Interinformkulturában való hasznosításáról. A munka megindult: a tagországok szakértői most véleményezik a „kultúra” és „művészet” rubrikák eddig kidolgozott részeinek első négy szintjét. – A tanácskozás résztvevői – áttekintvén az első értekezlet (1978. május) óta eltelt idő eredményeit – megállapították, hogy az Interinformkultura létrehozására megértek a feltételek. Ezért úgy határoztak, felkérlik a Szovjetunió kulturális minisztériumát, tegyen javaslatot a tagországok illetékes minisztériumainak a korábban kidolgozott szabályzat-tervezetek jóváhagyására és ezzel a rendszer formális létrehozására.

(MOHOR JENŐ – OSZK – híradása)